

Første danske fund af Ørkengærdesanger *Sylvia curruca*, ssp. *minula* eller *jaxartica*

HENRIK HAANING NIELSEN

(With a summary in English: First record of Lesser Whitethroat *Sylvia curruca*, ssp. *minula* or *jaxartica*, in Denmark)

Den 20. oktober 1992 var en heftig dag ved Blåvand Fuglestation. Først blev en Gærdesanger af formen "Ørkengærdesanger" *Sylvia curruca*, ssp. *minula* eller *jaxartica*, fanget og ringmærket, kort efter skete det samme for en Brun Løvsanger *Phylloscopus fuscatus*. Det var det første danske fund af Ørkengærdesanger, der er udbredt i steppe- og ørkenområder i Centralasien mellem det Kaspiske Hav og det vestlige Kina og overvintret i Arabien, Iran og Indien.

Gærdesangerkomplekset er temmelig uoverskueligt, og der er langt fra enighed om antallet af underarter, eller om komplekset bør opfattes som én art eller opsplittes i flere (Glutz von Blotzheim & Bauer 1991, Cramp 1992). Der er tale om tre grupper af underarter, der i nogle fremstillinger behandles som særskilte arter (*S. curruca*, *S. minula*, *S. althaea*), men de fleste steder opfattes som tilhørende én art – Gærdesangeren – primært pga. en uklar afgrænsning, dvs. eksistensen af overgangsformer i grænseområderne mellem grupperne.

De tre grupper er: 1) nominatformen *curruca*, dvs. vor hjemlige Gærdesanger, der er vidt udbredt i det nordlige Eurasien, hvor den længst i øst

afløses af *blythi*; dertil kommer overgangsformer mod de sydlige grupper, der anerkendes som et varierende antal underarter, afhængigt af kilden. 2) Ørkengærdesangeren, nogle små, lyse steppe- og ørkenformer mellem det Kaspiske Hav og Vestkina, der regnet fra vest mod øst omfatter *jaxartica*, *margelanica* og *minula*; *margelanica* afviger på forskellig måde og er f.eks. ganske langvinget, mens de to øvrige former ligner hinanden meget. 3) Nogle relativt store og mørke bjergformer (*althaea* og slægtninge) fra områder syd for Ørkengærdesangerens udbredelse.

I forbindelse med behandlingen af denne sag har Sjældenhedsudvalget konsulteret Lars Svensson, der opfatter *minula* og *jaxartica* som synonyme på grund af de store ligheder i mål, udseende og habitat (L. Svensson i brev).

Beskrivelse

Helhedsindtryk. En påfaldende lille og lys Gærdesanger, af størrelse omtrent som Hvidskægget Sanger *Sylvia cantillans*. Endvidere virkede den ret kortvinget, og rygfarven var nærmest varmt sandfarvet med ringe kontrast til nakke og hoved.

Ørkengærdesanger (med en Brun Løvsanger t.v.), Blåvand 20/10 1992. Foto: Henrik Haaning Nielsen.

Hoved. Nakken grålig, men med tydeligt indslag af brunt, der gav en svag kontrast til ryggen, eller snarere en glidende overgang mellem ryg og nakke. I issen var der også enkelte indslag af brune fjer, ellers var isse, pande og tøjle af en lyst grålig farve. Specielt den lyse tøjle fik ansigtet til at virke "blidt" sammenlignet med Gærdesangerens mere "vredladne" udtryk. Øredækfjerene var af en mørkere grå tone, men den mørke skygge bag øjet, de dannede, var meget mere diffust aftegnet, med brunlige fjer indblandet, og var mere rund i formen end Gærdesangerens mere aflange og mørkegrå plet. Bag øjet og langs den øvre kant af øredækfjerene løb en smal hvidlig streg. Øjet sad som en sort perle i det forholdsvis lyse ansigt. Langs underkanten af øjet sås en tydelig hvid, halv øjering. Struben var hvid og næbbet kort og fint med en stålgrå nuance.

Overside. Ryggen var varmt sandfarvet og klart lysere end hos Gærdesanger. Dækfjerene var af samme farve, med kun svagt mørkere centre. Alula var sort. Tertiærerne havde ret brede, gyldne kanter og kunne opfattes som et lysere panel i vingen. De smalle bræmmer på svingfjerene havde samme gyldne farve. Overgumpen havde en mere grålig tone end ryggen. Halefjerene var mørkt brunlige, bortset fra de to midterste og de to yderste (en i hver side), der var af en lysere brun farve; de ydre havde endvidere hvid yderfane.

Underside. Strube, bryst og bug var hvid, dog sås langs flankerne et tydeligt matbrunt skær. Ben og fødder var mørkt grå.

Stemme. Da fuglen blev sluppet fri, hørtes en kort, tør serie af *krit-krit-krit*-kald hurtigt efter hinanden. Forskellen til Gærdesangerens sædvanlige hårde *tak*-kald var påfaldende. Faktisk mindede kaldet en del om en langsom Gærdesmutte-trille.

Mål. Under ringmærkningen blev alle relevante målinger foretaget. Alle mål har været forelagt Lars Svensson, som i brev har givet følgende kommentarer:

P2 var af samme længde som P8, hvilket man kun finder hos *jaxartica* og *minula*. Hos vores hjemlige *curruca* falder P2 sammen med P5/6.

Vingelængden lå med 63 mm ca midt i variationsbredden for *jaxartica* og *minula*, men i den lave ende for *curruca* (vingelængde 63-71 mm).

Afstanden fra spidsen af yderste tertial (svarende til spidsen af S1) til vingespidsen var 11 mm. For *curruca* er afstanden 13-17 mm, og Svenssons

egne mål for *jaxartica* og *minula* ligger mellem 8 og 13½ mm.

Endvidere skal det bemærkes, at vingespidsen udgjordes af P3-4-5, hvilket kun forekommer hos *jaxartica* og *minula* samt den større og mørkere *althaea* (Cramp 1992). Hos *curruca* dannes vingespidsen af P4, evt. af P3-4 (Svensson 1992).

Forekomst i Norden

Fundet repræsenterer det første sikre fund af Ørkengærdesanger i Norden. Fra Sverige foreligger der dog i alt 3 fund af fugle, der ikke definitivt har kunnet bestemmes til underart, men hvis dragt-karakterer ifølge Cederroth (1999) indikerer en "sydøstlig oprindelse". Fra Europa i øvrigt er der såvidt vides ingen fund.

Summary

First record of Lesser Whitethroat *Sylvia curruca*, ssp. *minula* or *jaxartica*, in Denmark

On 20 October 1992 a small and pale Lesser Whitethroat was caught and ringed at Blåvandshuk, western Jutland. The bird was subsequently identified to one of the steppe or desert subspecies *minula* and *jaxartica* on basis of detailed descriptions and measurements, and after consulting Lars Svensson.

Referencer

- Cederroth, C. 1999: Sällsynta fåglar i Sverige i 1998. – Fågelåret 1998, SOF, Stockholm.
 Cramp, S. (red.) 1992: The birds of the western Palearctic. Vol. 6. – Oxford University Press.
 Glutz von Blotzheim, U.N. & K.M. Bauer 1991: Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Bd. 12. – AULA-Verlag, Wiesbaden.
 Svensson, L. 1992: Identification guide to European passerines. 4. udg. – Stockholm.

Antaget 27. oktober 2000

Henrik Haaning Nielsen (haanings@broelling.dk)
 Frimervej 16,
 7742 Vesløs